

Азиз Таш: По-лесно бива разграждана светлината. Затова и мракът се увеличава

Азиз Назми Шакур-Таш (1973) е роден в Смолян, където прописва поезия в Езикова гимназия. Издава стихосбирките „Повод за небе“ (1993); „На 22“ (2004 и 2008); „Небе на 33“ (2007); „Околосветска обиколка на липсата“ (2016) и „Аварийна лента на душата“ (2023), които е канен да представи на знакови места като Библиотеката на Конгреса във Вашингтон, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, театър „Шопен“ на Чикагския писателски комплекс „Гилд“, кулата „Манара“ в Куала Лумпур и др. Предстои да бъде отпечатан и първият му роман. Преобладава на български поезия и проза от турски, арабски и английски език.

В космологията на първата ти книга „Повод за небе“ (1993) тялото е сякаш разпънато между земната кал и небето, непрекъснато бесено, погребвано, заривано, накъсвано, възнасяно в един почти митотворчески процес... В последната – „Аварийна лента на душата“ (Аквариус, 2023), то като че ли е заделено почти изцяло за любовта. Какво се промени по пътя оттогава? Дали има общо с това, че младостта като че ли е много по-свързана с (темата), отколкото по-късните ни години, когато започваме да се щадим, да се обръщаме към любовно-съзидателното, към живота?

Стиховете в първата ти стихосбирка са писани между 14-ата и 18-ата ми година, а по това време узурпираната от егото ми душа все още можеше необезпокоявано да се гаври с подопечното ѝ тяло. Правеше го арогантно, уж в името на по-бързото му физическо съзряване, един вид го подлагаше на изброените изтезания с цел то по-скоро да догони коефициента ѝ на интелигентност. За нейно разочарование, резултатът от това насилие не беше Ювеналиевият „здрав дух в здраво тяло“. С времето шизофренната ми душа започна да си дава сметка, че разполага с едно-единствено тяло, което все повече губи плътност и се загъхва, докато се опитва да насмогне на раздвоенията ѝ. И в името на това да удължи срока му на годност (тоест, за да продължи да ме манипулира и експлоатира), тя се принуди да промени тактиката. Постепенно битките бяха пренесени върху хартиени бойни полета и душата се отказа от трудния за отопляване макрокосмос в полза на по-любвеобилния микрокосмос. Пощадаване, за която говориш, е едновременно молба за самосъхранение, диагноза и лечение. Ако четящият това интервю някога се е чудил какво означава „Аман!“ – то това е съчетание от „пощада“ и „сигурност“.

Новата ти книга (но и по-късните като цяло) се състои почти изцяло от интимна лирика, при това с някакъв особен „източен“ привкус. Като създател на предимно каква поезия се виждаш ти – любовна, философска, интелектуална?

Преди всичко по-скоро като „създател“, отколкото „създавател“. Предвид факта, че хората на изкуството използват предоставени им свие материали и не създават произведенията си от нищото, не бива да си приписват божествени атрибути. Тъй като определения като „любовна“, „философска“ и „интелектуална“ са вторични, тоест не предшестват и не дават „тон за песен“ при процеса на писане, ги свързвам не толкова с авторската, а с читателската или с критическата преценка. Ако ме питаш, любовта не би трябвало да търпи някой покрай нея да философства и да се прави на интелектуалец...

Книгите ти впрочем винаги съдържат твои предишни текстове. За какво говори тази интраекстуалност – събираш бавно и дълго стиховете си, или караш творбите си да влизат в диалог?

Не го правя преднамерено, но в крайна сметка се оказва точно така – диалогът е факт, но той не се ограничава само до включените текстове. Наскоро ми хрумна, че мога да „оправдая“ наличието на по-стари стихотворения в стихосбирките си с технологията на подквасване, без която нямаше да има кисело маяко.

Нека направим пълен завой. Като една истински мултикултурна личност, владееща няколко езика/култури, живяла на различни места, как разбираш човешките корени, принадлежността?

Корените могат да ни подхранват цял живот, но и да ни приковат към конкретно място. Неслучайно при много хора отдалечаването от родния край е свързано с безпокойство. Но наред с местните, всеки човек има и генетични корени, които са осеяли цялата земя. По-популярните ДНК изследвания включват и карти, върху които движението на гените ни напомня маршрутите на средновековни пътешественици като Ибн Батута и Марко Поло. Пишещият човек на път е като кръстоска от пчела и апостол – бродейки по света, той пренася цветния пращец на словото от едни в други географски ширини и гуши. Блазе на автори, чиито думи пускат корени в душата на прочелия ги. Така те стават част от обща коренова система и започват да си принадлежат.

Макар и да не е директно изказано, едно от стихотворенията ти е свързано вероятно конкретно с голямото земетресение в Турция (и изобщо с всички, особено в този земетръсен район). Отломките от дома понякога се превръщат в нож, „забит до гръбката в гърба“. Във връзка и с горния въпрос – променила ли се е идеята за „дом“ гнес, в ерата на глобализма, на флуидните квартали, на дигиталното номадство? По какво тъгуваме, когато тъгуваме по дома?

Стихотворението „0,047 км в час по аварийната лента на душата“, дало идея и за заглавието на отпечатаната преди месец стихосбирка, бе написано преди земетресенията от февруари 2023 г., но посвещението „на всички затрупани при земетресения хора, животни и растения“ се появи тъкмо тогава. За съжаление, огромният брой жертви се дължеше и на безотговорното отношение към дома. В конкретния случай – към физическите му характеристики, но те в крайна сметка са проекция на духовните, за които все повече нехаем. В ерата на глобализма (признавам, че изпитвам неприязън към последната дума), не само сме се отказали да участваме в градежа на домовете си, но и не познаваме майсторите, на които сме поверили това свещенодействие. Примерно дядо ми Шакур, който е описал живота си в нещо като биография, пропуска да спомене имената на различни членове от семейството си, но когато отваря дума за строежа на фамилната къща, пише: „Тримата майстори се казваха Михал, Коста и Ангел. Носех им камъни на гръб“. Как да не ми стане мъчно за тази къща, която в момента се руши? Но истинската тъга е по детството и по хората, които го обитават.

Ако не бе тъй изострена чувствителността ни, може би щях да остана в полето на поетичното, но не мога да не те изведа в дискурса на войната и политиката. Как четеш последния безпрецедентен по жестокостта си конфликт в Близкия изток?

Взривяването на истински пояси с експлозивни и изобретение на глобализма и няма общо с описаното в свещените писания мъченичество. Вярата не толерира самоубийството, защото то е форма на пладнешки обир и акт на насилие над нещо, което ни е предоставено само за временно ползване. Фактът, че сме допуснали асоциативната връзка между религия и тероризъм, е пример за това до каква степен сме позволили да ни изманипулират. Жестокостта в Близкия изток (който се опитваме да гържим възможно най-далеч от себе си) не е безпрецедентна, просто за предишните жестокости не получавахме заснети в реално време видеа. За мен безпрецедентни и не по-малко жестоки са оглушителното мълчание и масова липса на адекватна реакция – дори и на думи – у изживяващи се като обществени фигури родни интелектуалци. За политиките е ясно – те отдавна са продали душите си.

В „Небе на 33“ (Жанет 45, 2007) цитираш учебника по астрономия: „За съжаление, вярващите хора и гнес смятат, че светът е създаден от бог“. Сподеяш ли, или не, това съжаление? Извън националните борби за териториално и политическо самоопределяне може ли отстояването (само) на религията да бъде „повод за небе“?

Като се замисля – „повод за небе“ е нелошо определение за религия. Друг е въпросът, че човечеството страда от метастази, които са иззели функциите ѝ. Как да споделя (абсурдното за научен труд) съжаление на цитирания учебник, след като самият той не дава задоволителен отговор на въпроса как се е появил светът?! Отвращаваща е арогантноста, с която съвременната (псевдо)наука си позволява да осмива вярващите, като същевременно очаква от тях да приемат теориите ѝ тъкмо на вяра. Щом науката не гарантира на човека живот след смъртта, тя не може да се конкурира с ученията за безсмъртието на душата. Независимо дали ще я наречем „отстояване на религия“ или „достоеен живот“, няма по-важна борба от тази за просъществуване във вечността.

„Понякога аварийната / лента на душата е тялото, но най-добрата си / остава близката душа“, пишеш. Изменила ли се е библейската концепция за ближния – кой е наш ближък гнес?

Не мисля, че има промяна по същество. За разлика от библейските времена, благодарение на социалните мрежи и увеличените възможности за придвижване през девет баира сега е налице огромен потенциал за бързо надуване с голям

Азиз Таш

брой крастави магарета. Близка може да се окаже и някоя гуша на хиляди километри, с която си подавате думи през прозореца на някое чат приложение.

На едно място сравняваш любовното сливане с местопрестъпление. Кога най-силно престъпваме срещу себе си?

Когато отстъпваме от Бога.

„Не слагай пръсти в раната. / Ако зарасне – / ще трябва / пак да я отвориш.“ Как според теб се излиза безопасно и безпоследствено от рана, от травма – възможно ли е? Може би във вид на коричка или чрез ашлагисване на нелукизъм.

„Небе на 33“ е нещо като учебна физика на човешкото. Кое мислиш, че е в по-големи количества погълцано от днешния човек и съответното по-лесно усвоимо/разградимо: мракът или светлината?

По-лесно бива усвоявана и разграждана светлината. Нещо като *fast food*. Затова и мракът се увеличава.

На редица места в книгите ти се появяват и стихове на турски, при това много от тях без паралелен превод, още отпреди Google Translate. Кой е читателят на тази многоезиковост?

В „Небе на 33“ са без, в „Околосветска обиколка на липсата“ – с превод. Доколкото все още нямах издадена стихосбирка на турски език, а пиша и на майчиния си език, използвах текстовете, които се вписваха в тъканта на книжното тяло. Надявам се това да не отблъсква, а да събужда любопитство.

Ти си изтъкнат преводач от турски и арабски (заедно с Мая Ценова). С кое от арабския и турския свят те среща тази трудна, предизвикателна работа – с кои истини и ценности, за които ние, европейците, свикналиме да го четем през тревожните новинарски емисии, често оставаме слепи?

Преводческите ми срещи с турската литература започнаха в гимназията, когато получих от роднина в Бурса кашон с книги, сред които и стихосбирка на Юмит Яшар. Преведох половин гузина негови стихотворения, които „Литературен вестник“ отпечата. За човек, на когото до скоро бяха забранявали да използва майчиния си език, това граничеше с чудо. От този момент насетне започнах да възприемам преводите от турски език като форма на благодарност за възможността да ги споделям с онези, които могат да ги прочетат само на български, нещо като „данък добавен произход“.

Като преводач се развих най-вече като студент в специалност „Арабистика“ на Софийския университет, покрай литературни преводи от арабски, които определено не бяха лъжица за моята уста, но колеги като Мая Ценова търпеливо ми сменяха лизавниците, за да мога да се престраша да гегустирам богатата на подправка кухня на арабската поезия и проза.

Като стана дума за турски и арабски свят – не бива да се забравя, че и двата се разпростират не само върху огромно пространство, но и време. Затова и немалка част от срещите ми като преводач с тях са се случвали едновременно в минало и сегашно време. Преводите на класическа литература и дори съвременни текстове, посветени на безвъзвратно отминали времена и хора, определено биха могли да бъдат възприемани като „внос“ на ценности. Разбира се, поетът в мен е много благодарен на преводача за възможността да се среща и с десетки живи поети. Човешката глупост и жестокост отдавна са се позрижили в цял свят новинарските емисии да са тревожни. Четенето през тях не само на Ориента, но и на Оксидентата, е равносилно на културна евтаназия.

Поезията ти често е кратка, ударна, на ръба на афоризма. Смяташ ли, че с годините езикът на поета се редуцира, пресява, прочиства, или е обратното?

Не само при всеки пишещ, но и при всяко писане е различно. Дори и многословен, поетът не е пустословен и стойността на написаното не намалява.

Коя е твоята лична „аварийна лента“ и към кое друго място води тя?

Писането. С него прокарвам аварийна лента с излаз на небе, в която достига до другите и другите до мен.

Имаш ли един-единствен спомен, който със сигурност „ще надживее сърцето“ ти?

Всички до един ще го надживеят.

Разговора води АНТОНИЯ АПОСТОЛОВА